

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ

**επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων για τη
«Παροχή Νομικής Βοήθειας σε Φυσικά Πρόσωπα»**

Ιούλιος 2016

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έχει συσταθεί με το Ν 2667/1998 σύμφωνα με κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων». Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα δύο φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη «Παροχή Νομικής Βοήθειας σε Φυσικά Πρόσωπα»¹

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το παρόν Σχεδίου Νόμου (εφεξής «ΣχΝ») του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τη «Παροχή Νομικής Βοήθειας σε Φυσικά Πρόσωπα» ετέθη σε [δημόσια διαβούλευση](#) από την 28η Ιουνίου 2016 έως 5η Ιουλίου 2016.

Παρά το γεγονός ότι τα ζητήματα που ρυθμίζονται με το ως άνω ΣχΝ άπτονται θεμάτων προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου που εμπίπτουν στην κατά νόμο αρμοδιότητα της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (εφεξής «ΕΕΔΑ»), το ΣχΝ δεν εστάλη προς σχολιασμό στην ΕΕΔΑ.

Επί της διαδικασία νομοθέτησης

Το παρόν ΣχΝ έρχεται να προστεθεί σε σειρά λοιπών Σχεδίων Νόμων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που πρόκειται να κατατεθούν, εντός βραχείας προθεσμίας, στη Βουλή και για τα οποία η δημόσια διαβούλευση έχει ήδη ολοκληρωθεί. Πρόκειται μάλιστα για Σχέδια Νόμων που στην πλειοψηφία τους ρυθμίζουν ζητήματα σημαντικής βαρύτητας για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα και τα οποία η ΕΕΔΑ έχει διαχρονικά αναδείξει στα κείμενά της².

Το γεγονός ότι η ρύθμιση επιμέρους ζητημάτων επιχειρείται στο πλαίσιο περισσοτέρων του ενός Σχεδίων Νόμων, και όχι σωρευτικά σε ένα, αποτιμάται θετικά καθώς βρίσκεται σε συμφωνία με τις συστάσεις που έχει απευθύνει σχετικά η ΕΕΔΑ. Πράγματι, στο πλαίσιο της προ μηνών εξέτασης του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τίτλο «Σύμφωνο συμβίωσης και άλλες διατάξεις», η ΕΕΔΑ

¹ Οι παρούσες Παρατηρήσεις εγκρίθηκαν από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ. Επιμέλεια σύνταξης: Α. Τσαμπί, Επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ. Στην επεξεργασία του κειμένου ελήφθησαν υπόψη οι συμβολές των μελών της ΕΕΔΑ: Γ. Σταυρόπουλου, Προέδρου της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου), Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπροέδρου της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), Α. Χριστοδουλοπούλου, Μέλους της ΕΕΔΑ, Προέδρου της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής, Β. Τζούφη, Μέλους της ΕΕΔΑ ορισθέντος από το Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, Χ. Ναούμη, Μέλους της ΕΕΔΑ ορισθέντος από τη Νέα Δημοκρατία και Ε. Σπαθανά, Μέλους της ΕΕΔΑ ορισθέντος από το Συνασπισμό Ριζοσπαστικής Αριστεράς.

² ΣχΝ για «[Παράβολα και τέλη ενδίκων βοηθημάτων και διαδικαστικών πράξεων και δικαστικά έξοδα](#)» (ολοκλήρωση διαβούλευσης 5 Ιουλίου 2016), ΣχΝ για την «[Αναδιοργάνωση των υποθηκοφυλακείων της χώρας](#)» (ολοκλήρωση διαβούλευσης 5 Ιουλίου 2016), ΣχΝ για την «[Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή γρόνιας ασθένειας, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου και άλλες Διατάξεις](#)» (ολοκλήρωση διαβούλευσης 13 Ιουλίου 2016). Βλ. και το ΣχΝ «Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης» που αναρτήθηκε σε δημόσια διαβούλευση στις 12 Ιουλίου 2016. Η δημόσια διαβούλευση θα παραμείνει ανοικτή σε σχόλια έως 22 Ιουλίου 2016.

είχε και πάλι επισημάνει ότι η σωρευτική νομοθέτηση διαφορικών ζητημάτων στο πλαίσιο ενός κειμένου νόμου συνιστά παραβίαση της συνταγματικά προβλεπόμενης νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας (τυπική αντισυνταγματικότητα), η οποία δεν μπορεί ούτε να προσβληθεί από τον πολίτη, ούτε να ελεγχθεί αλλιώς δικαστικά, και εγκυμονεί τον κίνδυνο της υποβάθμισης των διαφορετικών αλλά εξίσου σοβαρών υπό νομοθέτηση θεμάτων³.

Η αντιμετώπιση του ως άνω ζητήματος δεν επαρκεί, όμως, για τη διασφάλιση μίας ποιότητας νομοθέτησης που θα εγγυάται επαρκώς την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το γεγονός ότι τίθενται, εντός ιδιαιτέρως σύντομου χρονικού διαστήματος, προς παράλληλη κατάθεση στη Βουλή σειρά νομοσχεδίων καθιστά αβέβαιο τον έγκαιρο και αποτελεσματικό έλεγχο της συμβατότητάς τους με το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Η ΕΕΔΑ στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της διατίθεται να συμβάλει με τον πληρέστερο δυνατό τρόπο στην εξέταση των υπό κατάθεση Σχεδίων Νόμων. Η παράλληλη όμως κατάθεση μεγάλου αριθμού Σχεδίων Νόμου, με σύντομη προθεσμία δημόσιας διαβούλευσης, σε συνδυασμό με την μη έγκαιρη - πλην εξαιρέσεων⁴ - αποστολή των Σχεδίων Νόμων για παρατηρήσεις στην ΕΕΔΑ, υπονομεύουν την προσπάθεια επαρκούς ελέγχου των υπό νομοθέτηση διατάξεων. Μάλιστα, στην ΕΕΔΑ δεν αποστέλλονται οι Αιτιολογικές Εκθέσεις των Σχεδίων Νόμων που αποτελούν κείμενα απαραίτητα προς τον σκοπό της πλήρους αποτίμησης του περιεχομένου των Σχεδίων Νόμων.

Το γεγονός αυτό, το οποίο είναι άλλωστε επαναλαμβανόμενο, καθιστά και πάλι επίκαιρη τη διαχρονική σύσταση της ΕΕΔΑ για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού για την αποτίμηση των επιπτώσεων - ιδίως των κανονιστικών ρυθμίσεων - στα δικαιώματα του ανθρώπου⁵.

Υπό το φως των ανωτέρω, η ΕΕΔΑ περιορίζεται στις κάτωθι επισημάνσεις και επιφυλάσσεται για την ανάλυση των λοιπών ζητημάτων που άπτονται της προστασίας των

³ Βλ. [Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Σύμφωνο Συμβίωσης και άλλες διατάξεις»](#) (2015).

⁴ Εξάιρεση αποτελούν το ΣχΝ για τη «Σύσταση Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας στα σώματα ασφαλείας και τους υπαλλήλους των καταστημάτων κράτησης» και αυτό για την «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας ασθένειας, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου και άλλες Διατάξεις».

⁵ Βλ. ιδίως το Παράρτημα υπό τον τίτλο «IV. Η Ανάλυση Επιπτώσεων στα Δικαιώματα του Ανθρώπου ως μέσο για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ιδίως σε περιόδους οικονομικής κρίσης», στη [Αήλωση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου \(ΕΕΔΑ\) για την επίδραση των συνεχιζόμενων μέτρων λιτότητας στα δικαιώματα του ανθρώπου](#) (2015).

δικαιωμάτων του ανθρώπου σε χρόνο και υπό συνθήκες που αρμόζουν στο κύρος της θεσμικής της αποστολής.

Παρατηρήσεις επί των ρυθμίσεων του Σχεδίου Νόμου

Γενική αποτίμηση

«Η παροχή νομικής συνδρομής σε ιδιαίτερα ευάλωτα, άπορα άτομα, για τη διασφάλιση της νομικής προστασίας τους, δηλαδή της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων τους στο πλαίσιο ενός σύγχρονου Κράτους Δικαίου, έχει εδραιωθεί στην Ευρώπη ως ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα»⁶. Στο πλαίσιο αυτό, τα ζητήματα νομικής βοήθειας έχουν αποτελέσει αντικείμενο ειδικής μελέτης της ΕΕΔΑ τόσο σε επίπεδο ανάλυσης των βασικών αρχών που διέπουν την προστασία του δικαιώματος νομικής συνδρομής⁷ όσο και σε συνάρτηση με συγκεκριμένο σχέδιο νόμου που καλούνταν να ρυθμίσει τα σχετικά θέματα⁸.

Ένα μέρος των αρχών αυτών και των συνακόλουθων συστάσεων της ΕΕΔΑ φαίνεται πως όντως γίνονται σεβαστές από το παρόν ΣχΝ. Στο μέτρο αυτό και δεδομένου ότι το παρόν ΣχΝ επιχειρεί να συμβάλει στη διεύρυνση, εξορθολογισμό και εκσυγχρονισμό του προβληματικού και αποσπασματικά ρυθμιζόμενου, έως σήμερα, θεσμού της παροχής νομικής βοήθειας, η σχετική νομοθετική πρωτοβουλία αποτιμάται θετικά.

Ωστόσο, το δημοσιευθέν για διαβούλευση ΣχΝ χρήζει σημαντικών βελτιώσεων προκειμένου να καταστεί το κατάλληλο εργαλείο για την εξυπηρέτηση του σκοπού ενός τέτοιου νομοθετήματος, ήτοι την παροχή εξειδικευμένης και αξιόπιστης νομικής βοήθειας σε κάθε πρόσωπο, χωρίς διάκριση, που βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια και που, λόγω της ευαλωτότητάς του σε κοινωνικό αποκλεισμό ή/και λόγω της οικονομικής του κατάστασης, βρίσκεται σε αδυναμία πρόσβασης στην αναγκαία νομική συνδρομή για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ή/και των εννόμων συμφερόντων του.

Συνολικά προκύπτει, ότι το παρόν ΣχΝ δεν καταφέρνει να θεραπεύσει ένα πάγιο πρόβλημα του ζητήματος νομικής βοήθειας, που αφορά το εύρος των δικαιούχων. Παρά τις προσαρμογές που επιχειρούνται, λόγω της οξείας οικονομικής κρίσης, και αυτό το ΣχΝ ορίζει ιδιαίτερα χαμηλά εισοδηματικά κριτήρια για τον ορισμό του πολίτη χαμηλού εισοδήματος, με αποτέλεσμα, να εξακολουθούν να μην δικαιούνται νομική βοήθεια πολλά πρόσωπα τα οποία πράγματι αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις ιδιαίτερα κοστοβόρες και χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες.

⁶ ΕΕΔΑ, [Το δικαίωμα νομικής συνδρομής – βασικές σχετικές ευρωπαϊκές αρχές και μείζονα ζητήματα της ελληνικής νομοθεσίας και πράξης](#) (2001).

⁷ *Ibid.*

⁸ ΕΕΔΑ, [Γνωμοδότηση επί του νομοσχεδίου του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την 'Παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος'](#) (2003).

Τέλος το παρόν ΣχΝ δεν προβλέπει το δικαίωμα σε νομική συνδρομή μιας ιδιαίτερα ευάλωτης ομάδας προσώπων, των αιτούντων διεθνούς προστασίας, οι οποίοι κατά τεκμήριο δεν διαθέτουν τα αναγκαία προς τούτο οικονομικά μέσα. Η σχετική υποχρέωση της Ελληνικής Πολιτείας⁹ και το αντίστοιχο δικαίωμα των αιτούντων άσυλο, όπως έχουν αποτυπωθεί στο Ν 4375/2016 (Άρθρο 44), περιορίζεται κατά το στάδιο της προσφυγής ενώπιον του δευτεροβάθμιου οργάνου υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που διαλαμβάνονται σε αυτόν (στην παρούσα δε φάση δεν παρέχεται στην πράξη αυτή η νομική συνδρομή λόγω μη έκδοσης της αναγκαίας υπουργικής απόφασης). Πλην όμως η παροχή νομικής συνδρομής είναι αναγκαία καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου δεδομένου ότι, μεταξύ άλλων, η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου είναι εξαιρετικά προβληματική, η διαδικασία κατά το στάδιο της προσφυγής είναι κατά κανόνα έγγραφη, χωρίς προσωπική συνέντευξη με τον αιτούντα, με συνέπεια πλημμύριες της διαδικασίας στον α' βαθμό να μην είναι δυνατόν να προβληθούν και εν συνεχεία να θεραπευθούν κατά το στάδιο της έγγραφης διαδικασίας του β' βαθμού. Δεδομένης της ανάγκης τήρησης αυξημένων διαδικαστικών εγγυήσεων κατά τις διαδικασίες απομάκρυνσης/απέλασης/επιστροφής πολιτών τρίτων χωρών, πρέπει να προβλεφθεί το δικαίωμα σε νομική συνδρομή σε αυτές τις διαδικασίες.

Παρατηρήσεις επί συγκεκριμένων διατάξεων του ΣχΝ

Άρθρο 1 ΣχΝ: Αντικείμενο παροχής νομικής βοήθειας

Άρθρο 1 παρ. 1

Η γενική πρόβλεψη ότι η «*νομική βοήθεια παρέχεται σε υποθέσεις ιδιωτικού, δημοσίου και ποινικού δικαίου ενώπιον δικαστηρίων οποιουδήποτε βαθμού και δικαιοδοσίας*», συμπεριλαμβανομένων και των υποθέσεων «*ενώπιον ανακριτικών και προανακριτικών αρχών*» αποτιμάται κατ' αρχήν θετικά από την ΕΕΔΑ. Στην εν λόγω ρύθμιση του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του παρόντος ΣχΝ, θα μπορούσε περαιτέρω να περιλαμβάνεται πρόβλεψη για παροχή νομικής βοήθειας και το στάδιο προσφυγής ενώπιον διεθνών δικαστηρίων και οργάνων.

Άρθρο 1 παρ. 2

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι σε ό,τι αφορά τις υποθέσεις ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, η παροχή νομικής βοήθειας περιορίζεται στις περιπτώσεις «*[...] όπου είναι υποχρεωτική η παράσταση του διαδίκου με πληρεξούσιο δικηγόρο*». Στο σημείο αυτό προτείνεται να απαλειφθεί ο εν λόγω περιορισμός, λαμβανομένης ιδίως υπ' όψιν της μη υποχρέωσης

⁹ Μεταξύ άλλων, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, στο άρθρο 47 προβλέπει ως βασική προϋπόθεση της διασφάλισης της δυνατότητας πραγματικής προσφυγής ότι «*κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευθεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του...*» καθώς και ότι «*σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους παρέχεται δικαστική αρωγή εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη*».

παράστασης με δικηγόρο, παρά την αναγκαιότητα νομικής συμπαράστασης (πχ διοικητική δίκη, όπου κατά κανόνα έγγραφος τύπος).

Άρθρο 1 παρ. 3

Σε ό,τι ειδικά αφορά τις υποθέσεις ποινικού δικαίου, η ΕΕΔΑ παρατηρεί τα εξής:

- Σύμφωνα με το Άρθρο 1 παρ. 3 περ. Α α) του ΣχΝ *«Για τις υποθέσεις ποινικού δικαίου, η παροχή νομικής βοήθειας δίνεται, κατά την έκταση και το περιεχόμενο που ορίζεται στο άρθρο 4, αν ο διάδικος δεν έχει συνήγορο και εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα, ως εξής: Α. Στον κατηγορούμενο: α) για κακούργημα, κατά το στάδιο της προανάκρισης, της ανάκρισης και της συζήτησης της υπόθεσης στο ακροατήριο [...]»*,

Από τη διάταξη αυτή, προκύπτει, επομένως με σαφήνεια η βούληση του νομοθέτη να κατοχυρώσει το δικαίωμα πρόσβασης σε συνήγορο ήδη από το στάδιο της προδικασίας. Για το λόγο αυτό, η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι θα ήταν σκόπιμο να προβλεφθεί η δυνατότητα παράστασης με συνήγορο και σε πράξεις χαρακτηριζόμενες ως πλημμελήματα, μιας και στο στάδιο της αυτοφώρου διαδικασίας ο ποινικός χαρακτηρισμός της πράξεως ως κακούργηματος ή πλημμελήματος ερείδεται στην εκτίμηση των αστυνομικών οργάνων και όχι ακόμη στην εκτίμηση της Εισαγγελικής Αρχής (περιπτώσεις αστυνομικής προανάκρισης). Με δεδομένο λοιπόν ότι σχεδόν πάντα τα αστυνομικά όργανα προβαίνουν στη λήψη προανακριτικής απολογίας στο στάδιο της λεγομένης αστυνομικής προανάκρισης, είναι ανάγκη να διασφαλισθεί απολύτως το δικαίωμα πρόσβασης σε συνήγορο και στις περιπτώσεις που χαρακτηρίζονται εκ πρώτης όψεως ως πλημμέλημα.

Πέραν των ανωτέρω, όμως, παρ' όλο που προκύπτει προδήλως η νομοθετική βούληση για την πρόσβαση σε συνήγορο και στο πλαίσιο της αστυνομικής προανάκρισης, απουσιάζει πλήρως μία ειδική διάταξη στη συνέχεια, η οποία θα καθιερώνει εξαιρετική διαδικασία για το διορισμό συνηγόρων στις περιπτώσεις των αυτοφώρων εγκλημάτων. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 10 του σχεδίου νόμου προβλέπεται: *«1. Η Επιτροπή Νομικής Βοήθειας συνεδριάζει καθημερινά, με πρόσκληση του Προέδρου της, που κοινοποιείται στα μέλη με κάθε πρόσφορο μέσο τουλάχιστον μια ημέρα πριν τη συνεδρίαση, για την εξέταση των αιτήσεων παροχής νομικής βοήθειας που υποβάλλονται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου, επί των οποίων αποφαινεται αιτιολογημένα εντός τριών εργάσιμων ημερών από την υποβολή τους, κατόπιν εισήγησης του αρμόδιου Συντονιστή. Σε περίπτωση υποβολής αιτήματος ανάκλησης ή τροποποίησης της σχετικής απόφασης, η Επιτροπή αποφαινεται εντός δύο εργάσιμων ημερών από την παραλαβή του»*.

Εγείρεται λοιπόν το ερώτημα: Ποίος θα αποστέλλει την αίτηση του κατηγορουμένου στην Επιτροπή Νομικής Βοήθειας στις περιπτώσεις των αυτοφώρων εγκλημάτων; Θα υπάρχει πράγματι ο αναγκαίος χρόνος για το διορισμό δικηγόρου, όταν η Επιτροπή θα αποφαινεται

εντός τριών εργάσιμων ημερών από την υποβολή του αιτήματος, τη στιγμή που ο κατηγορούμενος πρέπει εντός των συνταγματικών χρονικών ορίων (άρθρο 6 παρ. 2 Σ) να προσαχθεί στον ανακριτή; Θα διορίζει ο ανακριτής πλέον συνήγορο στον κατηγορούμενο με αποστολή αιτήματος στην Επιτροπή; Θα προλάβει η Επιτροπή να απαντήσει; Και τί θα γίνει στην περίπτωση που ήδη έχει ληφθεί προανακριτική απολογία στο στάδιο της λεγομένης αστυνομικής προανάκρισης και αυτή φυσικά διαδραμάτισε ρόλο και για την απάντηση στην κατηγορία (ισχυρισμοί του κατηγορουμένου), αλλά και για το χαρακτηρισμό της πράξης (π.χ. χαρακτηρισμός αυτής ως κακούργημα βάσει της χωρίς δικηγόρο προανακριτικής απολογίας);

- Σύμφωνα με το Άρθρο 1 παρ. 3 περ. Α ε) του ΣχΝ «Για τις υποθέσεις ποινικού δικαίου, η παροχή νομικής βοήθειας δίνεται, κατά την έκταση και το περιεχόμενο που ορίζεται στο άρθρο 4, αν ο διάδικος δεν έχει συνήγορο και εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα, ως εξής: Α. Στον κατηγορούμενο: [...] ε) για την παράσταση ενώπιον δικαστικού συμβουλίου ή για την άσκηση και την παράσταση στη συζήτηση ενδίκου μέσου κατά της απόφασης του συμβουλίου εφετών, στο πλαίσιο της διαδικασίας του ν. 3251/2004 (Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης)».

Η ΕΕΔΑ συστήνει να προστεθεί στο σημείο αυτό πρόβλεψη για την παροχή νομικής βοήθειας για την παράσταση ενώπιον δικαστικού συμβουλίου ή την άσκηση και την παράσταση στη συζήτηση ενδίκου μέσου κατά της απόφασης του συμβουλίου εφετών, στο πλαίσιο της διαδικασίας έκδοσης, πέραν του Ν 3251/2004 (Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης), και στις περιπτώσεις δηλαδή που η έκδοση ζητείται δυνάμει διεθνούς εντάλματος σύλληψης.

- Το Άρθρο 1 παρ. 3 περ. Β α) και β) του ΣχΝ προβλέπει τις περιπτώσεις στις οποίες παρέχεται νομική βοήθεια στον παθόντα στις υποθέσεις ποινικού δικαίου. Η ΕΕΔΑ προτείνει η πρόβλεψη για παροχή νομικής βοήθειας στον παθόντα να περιλαμβάνει και την άσκηση πολιτικής αγωγής που μπορεί να προηγείται της παράστασης στο δικαστήριο.

Άρθρο 1 παρ. 4

- Σύμφωνα με το Άρθρο 1 παρ. 4 στ. ii) « Η νομική βοήθεια παρέχεται υποχρεωτικά, ανεξάρτητα αν πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις του παρόντος νόμου, στις περιπτώσεις: [...] ii) στις υποθέσεις που αφορούν πράξεις που τέλεσε ανήλικος, οι οποίες εάν τελούνταν από ενήλικο θα ήταν κακούργηματα ».

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι η παροχή νομικής βοήθειας σε ανήλικους πρέπει να διασφαλίζεται χωρίς περιορισμό ή συναρτήσεις με το αδίκημα. Επιβάλλεται συνεπώς, να απαλειφθεί ο περιορισμός στο στοιχείο ii) της παραγράφου 4 του Άρθρου 1. Το δικαίωμα σε νομική συνδρομή θα πρέπει να προβλέπεται σε κάθε περίπτωση όταν ο κατηγορούμενος είναι ανήλικος.

▪ Αναγκαία επίσης κρίνεται η ρητή συμπερίληψη στην παράγραφο 4 του Άρθρου 1 ως στοιχείο vii), της υποχρέωσης παροχής νομικής συνδρομής για την υποβολή και συζήτηση ενδίκων μέσων κατά τις διαδικασίες επιστροφής/απέλασης/επανεισδοχής (σύμφωνα και με ενωσιακή υποχρέωση, η οποία έχει ενσωματωθεί με τον Ν 3907/2011(ΦΕΚ 7 Α΄) «*Ιδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προ τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις»*) καθώς και για την υποβολή και συζήτηση των προσφυγών ενώπιον της Αρχής Προσφυγών και ενώπιον δικαστηρίου, κατά τη διαδικασία ασύλου (και εν προκειμένω ενωσιακή υποχρέωση, η οποία έχει ενσωματωθεί με τον Ν 4375/2016 (ΦΕΚ 51 Α΄) «*Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας», διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις»*.) Παρότι, δε, προβλέπεται ειδική ρύθμιση της παροχής νομικής βοήθειας κατά τη διαδικασία ασύλου με το ως άνω πλαίσιο, θα ήταν σκόπιμο να ενταχθεί στο γενικό πλαίσιο που εισάγει το σχέδιο νόμου για την παροχή νομικής βοήθειας ή/και να υπάρξει ειδική μνεία και παραπομπή στις ειδικότερες διατάξεις.

Άρθρο 2 ΣχΝ: Δικαιούχοι νομικής βοήθειας

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι η παροχή νομικής βοήθειας πρέπει να διασφαλίζεται, χωρίς διάκριση, σε κάθε πρόσωπο που βρίσκεται στην ελληνική επικράτεια και που, λόγω της ευαλωτότητάς του σε κοινωνικό αποκλεισμό ή/και λόγω της οικονομικής του κατάστασης, βρίσκεται σε αδυναμία πρόσβασης στην αναγκαία νομική συνδρομή για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ή/και των εννόμων συμφερόντων του. Ως εκ τούτου, η προϋπόθεση νόμιμης κατοικίας ή συνήθους διαμονής στην Ευρωπαϊκή Ένωση που τίθεται στο Άρθρο 2 παρ. 1 ΣχΝ για την παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες τρίτου κράτους και ανιθαγενείς, εισάγει διάκριση και πρέπει να απαλειφθεί.

Άρθρο 4 ΣχΝ: Περιεχόμενο και έκταση της νομικής βοήθειας

Καθότι το άρθρο 4 ΣχΝ οριοθετεί το περιεχόμενο και την έκταση της νομικής βοήθειας, σκόπιμη θα ήταν η συμπερίληψη γενικής εισαγωγικής διατύπωσης ως παράγραφος 1, που θα προσδιορίζει ότι «Η νομική βοήθεια καλύπτει α) την αναγκαία νομική συμπαράσταση σε όλα τα στάδια των διαδικασιών ενώπιον i) κάθε δικαστηρίου και κάθε είδους και βαθμού δικαιοδοσίας και δη, ενώπιον των όλων των ποινικών, πολιτικών, διοικητικών και στρατιωτικών δικαστηρίων της χώρας ii) Διεθνών Δικαστηρίων ή Διεθνών Οργάνων β) την αναγκαία νομική συνδρομή στο πλαίσιο εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών γ) την αναγκαία

νομική συμβουλευτική και ενημέρωση δ) τις αναγκαίες υποστηρικτικές υπηρεσίες δικαστικών επιμελητών, συμβολαιογράφων, διερμηνέων, πραγματογνωμόνων και τεχνικών συμβούλων».

Άρθρα 8, 9, 11 και 12 ΣχΝ: Συγκρότηση, Σύσταση και Αρμοδιότητες Επιτροπών Νομικής Βοήθειας και τη Σύστασή τους - Ρόλος των Συντονιστών

Για την οργάνωση της νομικής βοήθειας, το παρόν ΣχΝ προβλέπει τη συγκρότηση και λειτουργία σε κάθε Δικηγορικό Σύλλογο που εδρεύει στην έδρα Εφετείου «Επιτροπή Νομικής Βοήθειας». Η πρόβλεψη αυτή είναι κατ' αρχήν θετική, χωρίς όμως να ελλείπουν ζητήματα ως προς τον τρόπο οργάνωσης τους και τη συνολική βιωσιμότητα του μοντέλου που προτείνεται.

Οι Επιτροπές που συστήνονται στους Δικηγορικούς Συλλόγους και θα αποτελούνται από μέλη του δ.σ. φαίνονται να επιφορτίζονται με ένα έργο, το οποίο ιδίως για τους Συλλόγους της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης διαφαίνεται ιδιαίτερα βαρύ. Θα ήταν ενδεχομένως πιο αποτελεσματική μια Επιτροπή, η οποία θα στελεχωνόταν από τα πρόσωπα τα οποία το παρόν ΣχΝ περιγράφει ως Συντονιστές και η οποία θα λογοδοτούσε στο δ.σ. του Συλλόγου.

Καθοριστικής σημασίας είναι όντως ο ρόλος των Συντονιστών. Υπάρχει ωστόσο ασάφεια ως προς την «ιεραρχική»/διοικητική υπαγωγή τους, ιδίως όπου προβλέπεται μεγαλύτερος του ενός αριθμός τους (επί παραδείγματι, 15 για την Αθήνα). Σκόπιμη η περαιτέρω επεξεργασία του σχήματος, με πρόβλεψη, ενδεχομένως, επικεφαλής συντονιστών ανά τομέα εξειδίκευσης. Εξίσου αναγκαία θα ήταν ο περαιτέρω προσδιορισμός του περιεχόμενου των συμβάσεων έργου που θα υπογράφουν οι δικηγόροι, το είδος της απασχόλησης, το ύψος της αμοιβής κ.ο.κ.

Η ΕΕΔΑ παρατηρεί επιπλέον ότι είναι πρακτικά δύσκολη η λειτουργία των Επιτροπών υπό το προτεινόμενο σχήμα ιδίως εν σχέσει με την αρμοδιότητα απόφασης επί των αιτημάτων νομικής βοήθειας. Λογικότερη η ως άνω αρμοδιότητα να ανήκει στους συντονιστές με την Επιτροπή να διατηρεί την εποπτεία και την αρμοδιότητα αντικατάστασης ή παύσης συνηγόρου¹⁰.

Τέλος, στο πλαίσιο διαμόρφωσης ενός μηχανισμού για την οργάνωση της νομικής βοήθειας, **σκόπιμη θα ήταν και η συμπερίληψη διατάξεων που να διασφαλίζουν λογοδοσία όπως η υποχρέωση κάθε Επιτροπής Νομικής Βοήθειας να συντάσσει και να δημοσιεύει ετήσια**

¹⁰ Σε ό,τι αφορά τους δικηγόρους, θα ήταν επίσης σκόπιμο να προβλεφθεί η τήρηση μητρώου υποθέσεων ιδιωτών δικηγόρων που παρέχουν εθελοντικά, *pro bono*, τις νομικές υπηρεσίες τους, στο πλαίσιο υποστήριξης των συγκεκριμένων υποθέσεων. Οι υποθέσεις αυτές δεν μπορεί να είναι περισσότερες από δύο ανά ιδιώτη δικηγόρο.

έκθεση στην οποία παρουσιάζει το έργο της σύμφωνα με ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια, να παρουσιάζει τις σημαντικότερες υποθέσεις και την πρόδοό τους, να καταγράφει τον αριθμό των επωφελουμένων καθώς και των απορριφθέντων αιτημάτων για νομική βοήθεια και τους λόγους αυτών, να διατυπώνει προτάσεις για τη βελτίωση της παροχής έννομης προστασίας, καθώς και αιτήματα για τη διασφάλιση πόρων. Στην έκθεση πρέπει να περιλαμβάνονται και ο ετήσιος οικονομικός απολογισμός, καθώς και ο τρέχων προϋπολογισμός της κάθε Επιτροπής.